

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การแสดงหุ่นละครเล็กเป็นการแสดงหุ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของศิลปินชาวบ้านที่แสดงถึงภูมิปัญญาอย่างหนึ่ง ทำให้หุ่นละครเล็กมีความแตกต่างจากการแสดงหุ่นไทยชนิดอื่น เป็นการรวมศิลปะหลายแขนง เช่น การปั้นหุ่น การตกแต่งเขียนสี และการใช้ผ้า ตกแต่งผ้าที่มีความวิจิตรงดงาม นอกจากนี้ลักษณะพิเศษของหุ่นละครเล็ก คือ เทคนิคและกลไกที่ใช้ในการเชิด คือหุ่นละครเล็ก 1 ตัว ใช้ผู้เชิด 3 คน โดยต้องผสมผสานท่วงท่าการร่ายรำระหว่างผู้เชิดและหุ่น ทำให้หุ่นนั้นเคลื่อนไหวเสมือนว่ามีชีวิตจริง ซึ่งศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กนี้ได้รับการสืบทอดมานาน และในปัจจุบันยังคงมีการสืบทอดการแสดงแขนงนี้อยู่

การศึกษาศึกษาการสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก ของนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) ผู้วิจัยได้ศึกษาภูมิหลังของโรงละครนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) การแสดงหุ่นไทย การแสดงหุ่นละครเล็ก และพิธีไหว้ครู ครอบครุทางด้านศิลปกรรม และด้านการแสดงโขนละคร เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาศึกษาการสืบทอดการสร้างหุ่นละครเล็ก ขั้นตอนการสร้างหุ่นละครเล็ก การสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก การฝึกหัด การถ่ายทอดวิธีการเชิด วิธีการแสดง ความเชื่อ พิธีกรรม และเคล็ดกลางที่ปรากฏในการสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก กรณีศึกษา นาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

สรุป

ภูมิหลังของการแสดงหุ่นไทย การแสดงหุ่นเป็นมหรสพไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของหุ่นไทยได้ 4 ประเภท ได้แก่ (1) หุ่นหลวง หรือ หุ่นใหญ่ (2) หุ่นกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ หรือ หุ่นเล็กหรือ หุ่นวังหน้า (3) หุ่น

กระบอก (4) หุ่นละครเล็ก หุ่นทั้ง 4 ประเภทนี้ มีอยู่ในชาติไทยมาเป็นระยะเวลาาน การแสดงหุ่นบางชนิดไม่มีการสืบทอด เช่น หุ่นหลวง กับหุ่นกรมพระราชวังบวร-วิไชยชาญ ส่วนหุ่นกระบอก ยังมีผู้ทำการสืบทอดการแสดงอยู่หลายคน และการแสดง หุ่นละครเล็กที่สร้างขึ้น โดย พ่อครูแกร ศัพทวนิช ซึ่งท่านได้รับแรงบันดาลใจจากหุ่น กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ แล้วนำมาดัดแปลงสร้างขึ้นและได้มีการสืบทอดโดย ครูสาคร ยังเขียวสด (โจหลุยส์) ซึ่งปัจจุบัน นายสุรินทร์ ยังเขียวสด ได้ทำการสืบทอด ต่อมาอีกทีหนึ่ง ทำการแสดงในชื่อ คณะนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) เป็นชื่อที่ ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ โดยพระกรุณาธิคุณครั้งนี้ เพื่อเป็นการทำนุบำรุงศิลปะสำคัญของชาติเอาไว้

การสร้างหุ่นละครเล็กได้รับการสืบทอดมาหลายสมัย มีวิธีการสืบทอดใน ลักษณะของการถ่ายทอดกรรมวิธีการหุ่นให้เฉพาะกับคนในครอบครัว ไม่มีการเผยแพร่ วิธีการสร้างหุ่นให้แก่คนอื่น เริ่มตั้งแต่สมัยที่พ่อครูแกร ศัพทวนิช สร้างหุ่น ปี พ.ศ. 2444 ระหว่างที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านไม่ได้เผยแพร่วิชาความรู้ด้านการทำหุ่นแต่อย่างใด ซึ่งผู้ที่ ได้รับสืบทอดต่อจากท่าน รู้จักการเชิดแต่ไม่รู้จักรการทำหุ่น จึงใช้หุ่นที่ท่านสร้างแสดง ต่อ ไม่มีการสร้างหุ่นขึ้นใหม่ จนกระทั่ง ครูสาคร ยังเขียวสด ได้รับหุ่นละครเล็กที่เหลือ จากการนำไปทิ้งน้ำต่อจาก นางหยิบ ศัพทวนิช ครูสาคร ยังเขียวสด ก็ไม่ได้เริ่มทำการ สร้างหุ่นเพิ่ม เพราะเกรงต่อคำสาปแช่งด้วย มาเริ่มสร้างหุ่นละครเล็กขึ้นเมื่อได้รับการ ดิดต่อจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2528 ครูสาคร ยังเขียวสด จึงตัดสินใจ ใจจุดธูปทำพิธีขออนุญาตต่อพ่อครูแกร ศัพทวนิช เริ่มสร้างหุ่นตั้งแต่นั้นมา จนครูสาคร ยังเขียวสด มีชื่อเสียงด้านการแสดงหุ่นละครเล็ก และได้รับการยกย่องเป็นศิลปิน แห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ปี พ.ศ. 2539 แต่อย่างไรก็ตามครูสาคร ยังเขียวสด ก็ไม่ได้เผยแพร่วิธีการทำหุ่นให้กับใคร ถ่ายทอดเฉพาะด้านการแสดงให้กับ ลูกหลานเท่านั้น เรื่องการสร้างหุ่นยังถือเป็นความลับ เช่นเดียวกับ พ่อครูแกร ศัพทวนิช ปฏิบัติมา และท่านเชื่อในเรื่องคำสาปแช่งด้วย ภายหลังครูสาคร ยังเขียวสด ตัดสินใจ มอบให้นายสุรินทร์ ยังเขียวสด เป็นผู้สืบทอดการสร้างหุ่นละครเล็ก และดำเนินการ แสดงเพื่ออนุรักษ์ศิลปะแขนงนี้ จนปัจจุบันหุ่นละครเล็กเป็นที่รู้จักกันดีในสังคมไทย

ขั้นตอนการสร้างหุ่นละครเล็ก ผู้วิจัยพบว่า การสืบทอดการสร้างหุ่นมี 3 ช่วง คือ สมัยพ่อครูแกร ศัพทวนิช ครูสาคร ยังเขียวสด และนายสุรินทร์ ยังเขียวสด ในแต่ละช่วง มีการพัฒนาด้านเทคนิคการสร้างบางขั้นตอน และปรับเปลี่ยนวัสดุที่ใช้บางชนิด อันเป็นผลมาจากยุคสมัยและประสบการณ์ของผู้สร้าง ที่มีความเจริญขึ้นทั้งด้านวัตถุ สังคม และวัฒนธรรม สามารถแบ่งขั้นตอนการสร้างได้ 7 ขั้นตอน ดังนี้ (1) การขึ้นโครงหุ่นด้วยการปั้นดิน (2) การปิดกระดาษและการผ่าโครงหุ่น (3) การติดกลไกบังคับหุ่นส่วนศีรษะ (4) การตกแต่งศีรษะและคอหุ่น (5) การสร้างลำตัวหุ่น (6) การแต่งตัวหุ่น (7) การติดกลไกภายนอกของหุ่น ทั้ง 7 ขั้นตอนเป็นการยึดแบบการสร้างสมัยแรกเป็นพื้นฐาน แต่เพิ่มรายละเอียดในบางขั้นตอน เพื่อพัฒนาการสร้างหุ่นละครเล็กให้มีความน่าสนใจมากขึ้น แต่ยังเน้นเรื่องของการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของหุ่นละครเล็กไว้

การสืบทอดการสร้างหุ่นละครเล็ก ผู้วิจัยพบว่า ความเชื่อในคำสาปแช่งเรื่องการสร้างหุ่น เป็นสิ่งที่ผู้สืบทอดมีความเชื่อและเกรงกลัวต่อคำสาปแช่งนั้น จึงต้องมีการบูชาครูผู้สร้างหุ่น และต้องจัดพิธีไหว้ครูประจำปี เพื่อเป็นการระลึกถึงครู ให้เกียรติแก่ครู และเพื่อเป็นการขออนุญาตทำการสืบทอดให้อยู่ในสังคมไทยต่อไป ซึ่งพิธีไหว้ครูนี้จะต้องทำขึ้นทุกปี และในพิธีจะมีพิธีย่อยที่มีความสำคัญ แสดงถึงคุณค่าของผู้ที่ได้เข้าร่วมพิธี ได้แก่ พิธีครอบครู และพิธีรับมอบเป็นผู้สืบทอด นอกจากนี้ ยังมีพิธีสำคัญเมื่อเริ่มสร้างหุ่น คือ พิธีบัตผลิ และพิธีหลังจากสร้างหุ่นเสร็จ คือ พิธีเบิกเนตร ซึ่งทั้งสองพิธีนี้ได้แบบอย่างจากการสร้างหัวโขน พิธีและธรรมเนียมดังกล่าวเป็นสิ่งที่กระทำสืบต่อกันมา และยึดถือปฏิบัติเสมอ

การสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นการสืบทอดกันเฉพาะบุคคลในครอบครัว หรือนักแสดงที่ร่วมแสดงในขณะเดียวกันมานาน ซึ่งบุคคลที่ได้รับการสืบทอดนี้จะเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกหัดพื้นฐานมาแล้ว ทำให้สะดวกต่อการฝึกหัดเชิดหุ่นละครเล็ก ผู้วิจัยพบว่า สมัยพ่อครูแกร ศัพทวนิช มีวิธีการฝึกหัดใกล้เคียงกับ ครูสาคร ยังเขียวสด ในปัจจุบันก็ได้นำวิธีการของครูสาคร ยังเขียวสด มาพัฒนาให้เป็นระบบและมีมาตรฐานมากขึ้น ผู้วิจัยแบ่งลำดับการฝึกหัดได้ดังนี้ (1) การคัดเลือกนักแสดงหรือผู้เชิดหุ่น (2) การฝึกหัดพื้นฐานเบื้องต้น สำหรับการเชิดหุ่นละครเล็ก (3) วิธีการเชิดหุ่นละครเล็ก โดยแต่ละขั้นตอนจะมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม

การศึกษาการสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก ผู้วิจัยพบว่า พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของการแสดงหุ่นละครเล็กในเรื่องของวิธีการแสดง สถานที่ที่ใช้แสดงและฉากประกอบการแสดง เรื่องและบทละครสำหรับแสดง คนตรีที่ใช้และการพากย์-เจรจา เทคนิคการแสดงที่ใช้ รวมถึงการแต่งกายของผู้แสดง มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงโดยไม่ละทิ้งรูปแบบดั้งเดิม แต่เป็นการนำผสมผสานกับของใหม่ที่ทันสมัย ทำให้มีความสวยงาม เป็นธรรมชาติ น่าสนใจและสมจริงมากขึ้น

ความเชื่อ พิธีกรรมและเคล็ดกลางที่ปรากฏในการสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก ผู้วิจัยพบว่า ความเชื่อของผู้สืบทอดคือ เรื่องคำสาปแช่งของพ่อครูแกร ศัพทวนิช จึงต้องมีการบูชาเสมอ หรือทุกครั้งที่ทำการแสดง นอกจากนี้ ต้องจัดให้มีพิธีไหว้ครูขึ้นในทุกปี พิธีที่ประกอบใช้รูปแบบเดียวกับพิธีไหว้ครู โขนละคร แต่มีการครอบครุหุ่นละครเล็กเพิ่มเข้าไปกับพิธีด้วย เพื่อแสดงการอนุญาตให้สามารถออกแสดงได้ สำหรับเคล็ดกลางในการแสดงนั้นจะยึดถือตามอย่างโขนละคร แต่บางอย่างจะแก้เคล็ดเพื่อให้หุ่นสามารถแสดงได้

อภิปรายผล

จากการศึกษาการสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก กรณีศึกษา นาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) พบว่า มีการสืบทอดเป็น 3 ช่วง ได้แก่ สมัยพ่อครูแกร ศัพทวนิช ครูสาคร ยังเขียวสด และนายสุรินทร์ ยังเขียวสด โดยการสืบทอดการสร้างหุ่นละครเล็กนั้นไม่ได้เผยแพร่ความรู้ให้กับใคร นอกจากผู้ที่ได้รับมอบให้เป็นผู้สืบทอดเท่านั้น ซึ่งขั้นตอนการสร้างหุ่นมีความคล้ายคลึงกัน ต่างกันเพียงวัสดุที่ใช้บางชนิดกับการเพิ่มรายละเอียดในขั้นตอนการสร้างมากขึ้น เพื่อพัฒนาให้หุ่นมีความสวยงาม สมจริงยิ่งขึ้น ด้านการสืบทอดการแสดงจะถ่ายทอดให้กับบุคคลใกล้ชิด เช่น ลูกหลาน หรือศิษย์ในคณะละครเดียวกัน จนมาปัจจุบันจึงเปิดรับบุคคลภายนอกเข้าร่วมการฝึกหัดและร่วมแสดง ส่วนวิธีการแสดงมีการพัฒนารูปแบบที่น่าสนใจ และมีความสมจริงในหลายด้าน เช่น วิธีการแสดง สถานที่ที่ใช้แสดงและฉาก เรื่องและบทละคร คนตรีประกอบ

การพากย์-เจรจา เทคนิคอื่น ๆ รวมถึงการแต่งกายของผู้แสดง เนื่องจากปัจจุบันการแสดงหุ่นละครเล็กได้รับความสนใจและยอมรับจากผู้ชมในประเทศ และต่างประเทศ ฉะนั้นต้องพัฒนาให้ทุกอย่างมีมาตรฐานมากขึ้น เพื่อให้ผู้ชมได้รับชมการแสดงที่มีคุณภาพ และมีคุณค่าควรแก่การส่งเสริมและอนุรักษ์ไว้

ในการสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก วิทยาลัยนาฏยศาสตร์หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) ยังสะท้อนถึงค่านิยมเรื่องเร้นลับ อย่างเช่น คำสาปแช่ง เรื่องธรรมเนียมประเพณีที่ศิลปินยึดถือปฏิบัติ รวมถึงเคล็ดกลางต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า เรื่องเหล่านี้ยังคงมีอิทธิพลต่อการสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก แต่ด้วยเหตุปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้มีการละเลยไปบ้าง ถึงอย่างไรก็ยังคงมองว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญที่ทุกคนในคณะนาฏยศาสตร์หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) พึงปฏิบัติสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาการสร้างหุ่นละครเล็ก มีผู้ที่มีความรู้ด้านกรรมวิธีการสร้างน้อย ซึ่งอาจทำให้ศิลปะนี้สูญหายได้ในอนาคต จึงควรมีการอนุรักษ์ โดยการถ่ายทอดความรู้ด้านการสร้างเป็นหนังสือ หรือจัดให้มีการศึกษาด้านนี้ให้กับช่างศิลปกรรมที่มีความสามารถ เพื่อให้มีผู้สืบทอดการสร้างมากขึ้น ทำให้การอนุรักษ์สำเร็จได้

2. การศึกษาการแสดงหุ่นละครเล็ก ควรให้การสนับสนุนการแสดงหุ่นละครเล็ก อันเป็นศิลปะของวัฒนธรรมไทยแขนงหนึ่งให้กับเยาวชนไทย ได้รู้จักศิลปะแขนงนี้ดียิ่งขึ้น โดยให้กลุ่มศิลปินผู้เชิดหุ่นละครเล็กเข้าไปเผยแพร่ความรู้ตาม โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เห็นคุณค่า และร่วมกันอนุรักษ์การแสดงหุ่นละครเล็ก

3. ควรศึกษา สนับสนุน และฟื้นฟู การแสดงหุ่นไทยประเภทอื่น ๆ ให้สามารถทำการแสดงได้ทุกประเภท เพื่ออนุรักษ์ศิลปะของไทยแขนงนี้ให้คงอยู่กับวัฒนธรรมไทยสืบต่อไป